

Eldan MUJANOVIĆ¹

PRANJE NOVCA KAO GLOBALNI SIGURNOSNI IZAZOV (STANJE U BOSNI I HERCEGOVINI)

Uvod

Pojam "pranje novca"² asocira na sliku sofisticiranih, transnacionalnih kriminalnih organizacija koje se bave vršenjem krivičnih djela sa nemjerljivim posljedicama širom svijeta. Kao "novi" fenomen, pranje novca je postalo predmetom kriminoloških i političkih rasprava u Europi početkom 80-tih godina prošlog stoljeća i u tom periodu je primarno posmatrano u odnosu na krivična djela povezana sa neovlaštenom trgovinom opojnim drogama. Od sredine 90- tih obim legislative namijenjene borbi protiv pranja novca je znatno proširen na način da današnji nacionalni pravni sistemi i međunarodni pravni instrumenti imaju za cilj inkriminiranje pranja svih oblika prihoda nastalih vršenjem krivičnih djela. Ova sredstva mogu biti pribavljena putem vršenja bilo kojeg oblika nezakonite aktivnosti, a koje se vrlo često odnose na (transnacionalni) organizirani kriminal (trgovinu ljudima, krijumčarenje imigranata, dječiju pornografiju, kompjuterski kriminal, ekološki kriminalitet, nezakonitu trgovinu oružjem, itd.). S druge strane, pranje novca se često posmatra i kao "Ahilova peta" organizovanog kriminala jer potreba za pranjem novca prisiljava kriminalne organizacije da sarađuju sa njihovim partnerima iz legalne ekonomije čime se ove grupe izlažu riziku ostavljanja dokaza njihovih kriminalnih aktivnosti.

Kada govorimo o pojmu pranja novca treba istaći da u literaturi postoji veliki broj određenja autora sa različitim pristupima koji pokušavaju dati što egzaktniju i potpuniju definiciju ovog fenomena. Recentna kriminološka shvatanja pranje novca određuju kao aktivnost koja se provodi s ciljem pretvaranja ilegalno stečene imovine u zakonitu imovinu, kako bi se ista mogla trošiti odnosno investirati u legalnoj ekonomiji bez izazivanja sumnje.³ Nasuprot ovakvom sveobuhvatnom i dosta širokom određenju

¹ Mr. sci., Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo

² eng. *Money laundering*, fran. *Blanchiment de Capitaux*, njem. *Geldwäscherei*, ita. *Riciclaggio*

³ Adler, F. et. al., *Criminology and criminal justice system*, McGraw Hill, New York, 2006, str. 395.

postoje težnje ka složenijim konstrukcijama definicija pranja novca. Tako naprimjer, posmatranje pranja novca kao isključivo finansijske transakcije koja je stvorena za promicanje određenih nezakonitih aktivnosti ili za prikrivanje dobiti iz nezakonitih djelatnosti obuhvata samo pojedine pojavne oblike i metode pranja novca, čime bi van njenog domašaja ostali, recimo, metodi prenošenja gotovine preko državnih granica, zamjena imovine bez ulaska u područje nadležnosti finansijskih institucija, posjedovanje nezakonito stečenog novca i sl.⁴ Objektivno gledajući, radi se o pokušajima definisanja pojma koji je u svojoj prirodi, teorijski gledano, poprilično jednostavan. Naime, pranje novca je u suštini jednostavan koncept. Radi se o procesu u kojem se prihodi iz kriminalnih aktivnosti prerađavaju s ciljem prikrivanja njihovog ilegalnog porijekla.⁵ U odnosu na ovakvo shvatanje, može se zaključiti da je najbliže određenje pranja novca kao procesa jer se radi o nizu aktivnosti koje se odvijaju u fazama, sa mogućnošću većeg broja učesnika-izvršilaca, a koje se poduzimaju sa jednim ciljem tj. legalizacije nezakonito stečene imovine.⁶ U prilog ovakvom shvatanju, govori i definisanje pranja novca jednog od najpoznatijih autora u ovoj oblasti koji smatra da je pranje novca proces transformisanja probitaka iz nezakonitih aktivnosti u zakoniti kapital.⁷ Isto tako, shvatanje prema kome je pranje novca postupak po kojem nezakonito dobiven novac ili druga imovina postaje novac ili druga imovina zakonitog porijekla jednostavno ali precizno daju odgovor na ovo pitanje.⁸ Kako se već govorilo o pranju novca kao procesu skrivanja i legaliziranja nezakonito stečene imovine bitno je nešto reći o samim fazama pranja novca koje se mogu podijeliti u tri etape:⁹

Usp. Gillmore C. W., *Dirty money-the evolution of money laundering countermeasures*, Council of Europe Publishing, 2005, str. 32

⁴ Vid. De Gabrielle C., *Međunarodni naponi SAD u borbi protiv pranja novca*, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 8- Broj 2/2001, str. 205.

⁵ Schott P. A., *Reference guide to anti-money laundering and combating the financing of terrorism*, The World Bank and International monetary fund, Washington, 2003., str. I-1.

⁶ Danas se pod imovinom u vezi sa pranjem novca smatra bilo koji oblik imovine dobijen ili stečen, direktno ili indirektno, počinjenjem krivičnog djela. U tom smislu, pod imovinom se smatra imovina bilo koje vrste, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna i pravni dokumenti ili instrumenti kojima se dokazuje vlasništvo ili interes u takvoj imovini.

⁷ Alldridge P., *Money Laundering Law: Forfeiture, Confiscation, Civil Recovery, Criminal Laundering and Taxation of the Proceeds of Crime*, Oxford, Hart Publishing, 2003, str. 2.

⁸ Sket, I. et. al., *Dictionary of criminology and criminal justice*, Sarajevo, OSCE, 2001., str. 100.

⁹ Vid. Savona U. E., *Money trails: International money laundering trends and prevention/control policies*, ISPAC, 1994., Cormayeur, str.18. Autor govori o *schemi* pranja novca kojom se transakcije strukturiraju a koju određuje kao korištenje jednog od metoda (usitnjavanje valuta) pranja novca putem određenih mehanizama (banke). *Scheme* pranja novca mogu biti jednostavne odnosno složene (u ovisnosti koliko različitih metoda i mehanizama je

A.) Deponovanje, stavljanje, polozi (*Integration*), odnosno faza polaganja. Radi se o inicijalnoj i ujedno najrizičnijoj fazi za pranje novca, kako za one koji obavljaju ove nezakonite aktivnosti, tako i za institucije uključene u prevenciju pranja novca. Naime, većina preventivnih mjera u borbi protiv pranja novca se primjenjuje u fazi kada se ilegalni novac prvi put ubacuje (pokušava ubaciti) u legitimne finansijske tokove. S te strane je i rizik od otkrivanja ovih aktivnosti za perače novca najveći. Ako ipak u ovoj fazi novac i pored preventivnih nastojanja bude integrisan u legitimne tokove onda je već teže ući u trag ovakvom novcu te je mogućnost njegovog otkrivanja značajno manja. Ilegalno stečeni novac se u ovoj fazi najčešće u gotovini ali i na druge načine ubacuje u legalne finansijske tokove.¹⁰

B.) Transformacija (raslojavanje) koja se još naziva i faza ležanja (*Layering*). Pod pretpostavkom da je ilegalni novac uspio da uđe u finansijske tokove, perači novca se usmjeravaju ka ovoj fazi u kojoj se vrši prerađivanje stvarnog porijekla novca te se može reći da je cilj ove faze pranja novca njegovo odvajanje od stvarnog (ilegalnog) porijekla. Što se tiče modusa rada, može se zaključiti da se koriste brojne tehnike čija suština je veliki broj transakcija, mijenjanja karaktera i lokacija gdje se ilegalna sredstva nalaze. U ovoj fazi se teži putem brojnih prikrivenih transakcija prikriti pravo porijeklo sredstava, nastoje se odvojiti sredstva od nezakonitog izvora (najčešće korišteni načini su: mijenjanje valute, korištenje izvozno-uvoznih poduzeća i osiguravajućih društava, manipuliranje garancijama, obveznicama, i vrijednosnicama, poslovanje preko off shore subjekata, korištenje box office i rezidentne pošte i sl.).

C.) Integracija ili faza integriranja, prožimanja (*Integration*). U posljednjoj fazi procesa pranja novca izvori sredstava već imaju zakonit karakter i podobna su za integraciju u legalnu ekonomiju. Najčešće se radi o kupovini različitih oblika imovine, investiranja u poslovne operacije, kupovini finansijskih instrumenata, osiguranja i sl. U ovoj fazi perači integriraju svoja

uključeno) a ukupnu koncepciju ili praksu kombiniranja odnosno obabira *schema* uslovljenu organizacionim ciljevima naziva i *strategijom* pranja novca.

¹⁰ Na ovakav način novac se u najjednostavnijem obliku može deponovati na račune u bankama. Zatim je moguće velike iznose gotovine usitnjavati u manje apoeine (koji su i manje sumnjivi) te ih potom tokom vremena deponovati u različitim uredima iste finansijske institucije odnosno više takvih institucija. Razmjenjena valuta, kao i konverzija njihova manjih apoeina u veće se može pojaviti u ovoj fazi pranja novca. Pored toga, ilegalno stečena sredstva mogu biti zamijenjena u finansijske instrumente, kao što su platni nalozi, čekovi, te pomiješana sa legitimnim sredstvima kako bi se otklonila sumnja. Isto tako, polaganje može biti obavljeno gotovinskom kupovinom instrumenata osiguranja odnosno različitih ugovora o osiguranju

sredstva u ekonomiju i finansijski sustav, sredstva se miješaju s legalnim sredstvima i koriste se za zakonito investiranje u gospodarsko poslovanje ili za novu kriminalnu aktivnost ili za luksuz i osobne potrebe.¹¹ Međutim, fenomenologiju pranja novca mogu karakterisati i drugi pojavni oblici, čemu bitno doprinosi karakter mjera prevencije koje se primjenjuju u pojedinim zakonodavstvima. Pored ovih modusa prljavi novac može biti legaliziran i van zvaničnih finansijskih institucija, odnosno korištenjem paralelnih,¹² kriminalnih bankarskih kanala u svijetu.¹³

Historijski prikaz

Ne može se sa sigurnošću reći kada se pranje novca prvi put pojavilo u svijetu, možemo samo primjetiti da se ono odvijalo u proteklih nekoliko stotina godina. Postoje istraživanja prema kojima su trgovci u Kini u periodu od nekih 2000. godina prije nove ere skrivali njihovo bogatstvo od gospodara koji bi im tu imovinu jednostavno oduzeli i protjerali ih iz zemlje. U prilogu skrivanju imovine, trgovci tog doba bi istu premještali i investirali je u udaljenim provincijama ili čak izvan Kine.¹⁴ Na ovakav način je rođena "offshore industrija", izbjegavanje plaćanja poreza i drugih davanja državi kao i principi pranja novca (skrivanje, izmještanje i investiranje dobara).

S druge strane, u Rimsko doba su takođe bila prisutna skrivanja imovine (novca) građana od njihovih gospodara ali koja su bila povezana sa širim društvenim dešavanjima tog doba. Postojala su vremena kada je obični građanin Rimskog carstva i oni koji su ga služili, bilo kao robovi, slobodni ljudi ili sluge, naučio da za sve što imaju mogu zahvaliti građanskoj neovisnosti *civis romanus sum*¹⁵ koja je vremenom nestala. Kada je skoro

¹¹ Maros I., Barac I., *Međunarodna suradnja Ureda za sprječavanje pranja novca Republike Hrvatske u otkrivanju međunarodnih slučajeva pranja novca*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 1- Broj 7/2000, str. 167-168.

¹² Radi se o tzv "hawala" i "hundi" sistemu novčanih doznaka u "underground" bankarstvu, koji koristi povjerljive mreže između pojedinaca kojim se vrši prijenos sredstava bez malo ili skoro nikakvih pisanih tragova o tim transakcijama. Ovakvi modusi pranja novca prevladavaju na području Azije i Bliskog Istoka. Više o ovom modusu pranja novca vidjeti u: Passas, N., *Indicators of Hawala operations and criminal abuse*, Journal of Money Laundering Control, Vol. 8 No. 2, Henry Stewart Publications, London, 2004, str. 168-172.

¹³ Usp. Bošković G., *Pranje novca*, BeoSing, 2005, Beograd, str. 24.

¹⁴ Seagrave, S., *Lords of the Rim: The invisible empire of the overseas Chinese*, Bentam press, London, 1995.

¹⁵ *Civis romanus sum* je Latinska izreka koja znači "Ja sam građanin Rima", što je značilo pripadanje Rimskoj civilizaciji i uključivalo, u širem smislu, sva prava (i obaveze) povezana sa ovakvim statusom.

garantirana izvjesnost i nepobjedivost njihovog Rimskog carstva doživjela kolaps i postala ono što bi smo mi nazvali "tamna vremena" građani su se našli u situaciji da budu žrtve države koja se pretvorila u predatora, obzirom da je država zahtijevala novac da održava normalnu strukturu civilne kontrole koja je nestajala. Ako smo se ikada začudili zašto je toliko rimskih građevina, kuća, farmi, utvrđenih domova i drugih privatnih nepokretnosti otkriveno i pronađeno gotovo netaknuto, sa bogastvom rukotvorina, i kako su moderni arheolozi bili u mogućnosti da nauče tako puno o kraju Rimskog carstva iskopavajući ovo blago, to je zbog toga što je ono jednostavno napušteno od strane njihovih vlasnika, kada su uspjeli da pobjegnu od odmetnute armije prikupljača poreza i od strane države autoriziranih pljačkaša, dok su mračne sjenke barbarizma prekrivale propadajuće Rimsko carstvo. Ove analize također pomažu da se objasni zašto su tako velike ostave zlatnog i srebrenog novca i poluga permanentno bivale pronađene od strane modernih lovaca na blago.¹⁶ Dakle, očigledno je da pojava skrivanja imovine od vladara, države i dr. nije karakteristika modernog vremena, no međutim jako je teško dovoditi ove historijske činjenice u direktnu vezu sa pojavom pranja novca koji je imanentan savremenom dobu. Ovo prvenstveno zato što se ne može sa sigurnošću reći da li su se navedeni slučajevi skrivanja imovine odnosili na zakonito ili nezakonito stečenu imovinu ili je bilo isključivo riječi o suprostavljanju samovolji vladara koji su samoinicijativno oduzimali imovinu od svojih podanika.

S druge strane, u periodu 20-tih godina prošlog stoljeća, kada po prvi put dolazi do pojave kriminalnih grupa koje postaju prepoznatljivije po izvjesnom unutrašnjem sistemu pravila ponašanja, a čije postojanje i djelovanje je bilo usmjereno na sticanje finansijske dobiti kroz bavljenje kriminalnim aktivnostima uz permanentnu upotrebu nasilja i podmićivanja pojedinaca u državnim organima, pranje novca postaje aktuelan problem. Tako je u Sjedinjenim Američkim Državama u periodu ekonomske depresije i prohibicije (1920-1933) došlo do pojave dramatičnog porasta stope kriminaliteta koju je karakterisala i pojava kriminalnih organizacija sa nacionalnim predznakom u ovisnosti iz kojih etničkih grupa doseljenika su dolazili članovi tih organizacija.¹⁷ Kriminalne grupe koje su se bavile

¹⁶ Bosworth, R.D., Money laundering: towards an alternative interpretation, *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 9 No. 4, Henry Stewart Publications, London, 2006, str. 335.

¹⁷ Nakon ukidanja poznatog devetnaestog amandmana na Ustav SAD koji je doveo do gašenja kriminalnih aktivnosti usmjerenih na ilegalnu proizvodnju, punjenje i prodaju alkohola, lideri kriminalnih organizacija su se okrenuli drugim aktivnostima te su čak počeli organizovanje djelovati u bavljenju novim oblicima kriminalnih djelatnosti.

prometom nekretnina, otvaranjem čistiona i perionica¹⁸ kao i učešćem u drugim poslovnim operacijama uz brutalno eliminisanje konkurencije ucjenama, iznudama, zastrašivanjem i likvidacijama su karakterisale fenomenologiju organiziranog kriminala u to doba. Pojava pranje novca dobija svoju pravnu refleksiju prvi put u SAD početkom 80-tih godina prošlog stoljeća, a nekoliko godina prije o ovom fenomenu se govorilo u štampi paralelno sa pojavom afere Watergate.¹⁹ Na ovom mjestu treba spomenuti i aktivnosti Predsjedničke komisije SAD o organiziranom kriminalu tokom 1984. godine koje su bile fokusirane na privlačenje pažnje javnosti o problemu pranja novca putem bankarskog sistema.²⁰

Globalizacija i pranje novca

Govoreći o pranju novca kao sigurnosnom izazovu na globalnoj razini postavlja se nužno pitanje koliki je zaista obim ovog problema? Zbog svoje prirode, pranje novca je obuhvaćeno nizom netransparentnih aktivnosti koje se odvijaju unutar procesa (faza) pranja novca. Pretpostavka je da se radi o fenomenu koji ima svoje političke i ekonomske efekte na globalnom planu. No međutim, stvarni obim ovog fenomena nije podložan statističkim analizama koje bi ga u potpunosti osvijetlile. Umjesto toga, objavljuju se različiti izvještaji²¹ o ukupnom iznosu ilegalnog novca koji se legalizira ali se

¹⁸ Pretpostavlja se da je termin pranje novca počeo da se upotrebljava u vrijeme kada su organizovane kriminalne grupe u SAD putem lanca perionica rublja, tj. mašina za pranje (eng. *laundry*) prikrivale nezakonite izvore prihoda koji su poticali iz vršenja krivičnih djela karakterističnih za organizovani kriminal tog vremena (prostitucija, prohibicija, kocka, iznudivanje, nezakonita proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga i sl.). U to vrijeme najpoznatiji "perač" za potrebe mafije je bio Mayer Lansky, "finansijski čarobnjak organiziranog kriminala u SAD", kako su ga tada zvali, koji je organizirao međunarodni sistem pranja novca i investiranja putem zajmova u švicarskim bankama za čije dobijanje su kao obezbjeđenje korištena sredstva koja su poticali iz kriminalnih aktivnosti.

¹⁹ Naime, sedamdesetih godina prošlog stoljeća pranje novca se pri put javno spominje u Britanskom časopisu "Guardian" 1973. godine u kontekstu tzv. afere "Watergate", kada su se pojavile glasine da je gotovi novac namijenjen predizbornoj kampanji republikanske stranke u SAD iznošen u Meksiko radi pranja tj. legalizacije. Vid. Bosanac N., *Organizirani kriminalitet s posebnim osvrtom na pojmovno određivanje, pojavnost i normativno reguliranje pranja novca*, Hrvatska pravna revija, vol. 1./ 2001, str. 90.

²⁰ U svom preliminarnom izvještaju Komisija je predložila usvajanje novih zakonodavnih i administrativnih mjera s ciljem sprečavanja kriminalnih grupa da skrivaju izvore svojih prihoda. U izvještaju je pranje novca u detalje opisano kao proces koji je zastupljen širom zemlje te je preporučeno usvajanje navedenih mjera s ciljem borbe protiv pranja novca.

²¹ Tako npr. Međunarodni monetarni fond procjenjuje da se iznos opranog novca u svijetu na godišnjoj osnovi kreće između 2% i 5% svjetskog GDP-a, ili negdje između 600. milijardi i

na osnovu takvih pokazatelja teško može steći približna slika o obimu pranja novca. Naime, perači novca ne dokumentuju obim njihovih operacija, odnosno ne objavljuju iznos svojih zarada. Procjene o ovom pitanju je još teže praviti zbog toga što se njihove aktivnosti odvijaju na globalnoj osnovi. Iz ovih razloga pouzdane procjene o količini opranog novca na globalnoj sceni nisu moguće. Ipak, generalno se može konstatovati da u većini zemalja postoji tendencija precjenjivanja iznosa novca koji je opran ili se pere u nekoj državi, pri čemu se taj procijenjeni iznos greškom izjednačava sa ukupnom sumom imovinske koristi nastale vršenjem krivičnih djela u toj državi.²² Iz rečenog slijedi da su procjene o obimu pranja novca često sklone pretjerivanju.²³ S druge strane, pranje novca se može posmatrati u kontekstu postojanja kriminalnog poduzetništva i tzv. "akvarijumske ekonomije".²⁴

Uređenje pranja novca u Bosni i Hercegovini

Nije tačno poznato kada se o problemu pranja novca počelo govoriti u Bosni i Hercegovini i njenom okruženju ali se sa velikom vjerovatnoćom može pretpostaviti da su uzroci koji su doveli do pojave i razvoja organiziranih kriminalnih aktivnosti doprinijeli i pojavi legaliziranja nezakonito stečene imovine. Naime, neke pojave i događaji mogli bi se dovesti s tim u vezu, prvenstveno uočavanje onih koji su se brzo obogatili i za veoma kratko

1,5. trilijardi US dolara. <http://www.imf.org/external/np/aml/eng/2003/090503.pdf>. Slične procjene objavljuje i Svjetska banka, Interpol, US Department of state i dr.

²² Naime, izuzev na visokim nivoima, većina nezakonite imovinske koristi se jednostavno troši po modelu prikrivenog trošenja kriminalaca za njihove vlastite potrebe, njihovih porodica i prijatelja, prije nego se takva imovinska korist odnosno novac čuva i reinvestira. Oni mogu imati u određenom trenutku višak gotovog novca koji potiče npr. iz nezakonitog stavljanja u promet opojnih droga i mogu imati privremene probleme sa njegovim čuvanjem, ali to su samo slučajevi kada je iznos zarade od takvih nezakonitih aktivnosti postao prevelik (mreža isplata za osoblje kriminalne organizacije i drugi operativni troškovi) da bi se trošio u doglednoj budućnosti tako da kriminalci (kao i ljudi skloni izbjegavanju plaćanja poreza) tada imaju probleme kako da operu novac. U tim slučajevima nezakonita imovinska korist ulazi u legitimne tokove najčešće trošenjem na putovanja i odmore, kladionice, kasina, kupovinu automobila, vlasništva nad klubovima, kao i investiranjem u izgradnju i uređenje stambenih prostora.

²³ O metodama utvrđivanja približnog iznosa opranog novca vid. u Levi, M., Evaluating the regulation of money laundering, *Kriminologisches Bulletin de criminologie*, vol. 21.2, Lausanne, 1995, str. 23-32.

²⁴ Van Duyne C. Petrus et. al., *Financial investigation of crime; a tool of the integral law enforcement approach*, Wolf Legal Publishers, 2003, Nijmegen, ^{str.130.}

vrijeme stekli znatna imovinska dobra.²⁵ U cilju efikasnog suprotstavljanja ovoj pojavi u BiH nužno je bilo kreirati strategiju za suprotstavljanje pojedinim oblicima organiziranih kriminalnih aktivnosti među kojima našu pažnju posebno privlači pranje novca.²⁶ Govoreći o strategiji na sprečavanju pranja novca treba istaći da se strategija na sprečavanju pranja novca u BiH treba zasnivati na relevantnim međunarodnim dokumentima i standardima temeljem kojih zakonodavstvo i praksu treba inovirati novim metodama i sredstvima borbe protiv ovog fenomena. Preporuke organizovane u četiri kategorije namijenjene da pomognu pri usmjeravanju izrade strategije BiH za sprečavanje pranja novca se odnose na:

- pravne reforme;
- unapređenje sistema;
- razvijanje mogućnosti i
- sveopća nastojanja u borbi protiv pranja novca.

Od izuzetnog značaja za suzbijanje pranja novca je i uspostava adekvatnih struktura unutar sistema policije, tužilaštva i pravosuđa kao i osnivanje kadrovski i funkcionalno djelotvorne finansijske obavještajne jedinice.²⁷ Pravne reforme kao dio strategije suprotstavljanju pranju novca u BiH je nužno elaborirati u kontekstu sveobuhvatne reforme pravnog sistema u BiH. U okviru reforme pravnog sistema u BiH posebno mjesto zauzima reforma krivičnog zakonodavstva koja je svoju kulminaciju imala tokom 2003 godine. Tada je donesen paket zakona o reformi krivičnog pravosuđa što je predstavljalo veliki korak ka uspostavi održivog sistema krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini. Krivični zakon Bosne i Hercegovine²⁸ i

²⁵ Čolović, D., Horvat, K., Pranje novca, Policija i sigurnost, Zagreb, vol.6., broj 5-6/1997., str. 516-526.

²⁶ Nesumnjivo je da fenomen pranja novca nije zaobišao područje BiH posebice ako se uzmu u obzir sve okolnosti koje su pogodovale pojavi i razvoju organiziranog kriminala. Složeno uređenje države sa dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) i jednim distriktom (Brčko Distrikt), heterogene i nedovoljno jasne nadležnosti različitih institucija u sistemu krivičnog pravosuđa te fragmentiran sistem sigurnosti su samo neki od nedostataka koji su omogućavali djelovanje različitih organiziranih grupa u BiH. Poseban problem je predstavljao neuređen pravni sistem u domenu krivičnog pravosuđa koji nije bio efikasan da se nosi sa različitim pojavnim oblicima organiziranog kriminala.

²⁷ "Sprečavanje pranja novca i provođenje mjera protiv pranja novca u Bosni i Hercegovini". Izvještaj pripremljen za Ured visokog predstavnika Sarajevo, 1-5. maj 2000.god'

²⁸ Krivični zakon Bosne i Hercegovine proglasio je Visoki predstavnik za BiH 24.01.2003. godine. Odlukom br. 101/03 i objavljen je u "Sl. glasniku BiH" br. 3/03. od 10. 02. 2003. godine. Ispravke KZ BiH su objavljene u „Sl. glasniku BiH“, br. 32/03. od 28. 10. 2003. godine. Navedeni tekst KZ BiH usvojila je i Parlamentarna Skupština BiH, nakon čega je objavljen kao prečišćeni tekst KZ BiH u „Sl. glasniku BiH“, br. 37/03. od 22. 11. 2003. godine. KZ BiH stupio je na snagu 01. 03. 2003. godine (v. čl. 252.). Izmijenjen je Odlukom Visokog predstavnika o izmjenama i dopunama KZ BiH, objavljenom u „Sl. glasniku BiH“, br. 54/04 od 8.12.2004. i

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine²⁹ stvorili su nužne krivično-pravne normativne pretpostavke za uspješnu borbu protiv organizovanog kriminala na cijelom području Bosne i Hercegovine. Ovi napori su već donijeli pozitivne rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala, uključujući i pranje novca što dokazuje postojanje prvih presuda za ova krivična djela. Pored donošenja i harmonizacije pravnih propisa, uspostavljene su pravosudne i druge institucije koje su nadležne za provođenje ovih propisa u praksi. Tako je Sud BiH³⁰ zvanično uspostavljen 2000. godine kako bi se mogle zadovoljiti potrebe države BiH za sudskom institucijom na državnom nivou, jer su u predhodnom periodu najviše sudske vlasti bili vrhovni sudovi dva entiteta. Sud BiH je uspostavljen sa ciljem osiguranja efikasnog ostvarivanja nadležnosti države Bosne i Hercegovine i poštovanja ljudskih prava i vladavine zakona na njenoj teritoriji. Sud ima svoju krivičnu, upravnu i apelacionu nadležnost a u okviru svoje krivične nadležnosti, Sud Bosne i Hercegovine je nadležan za krivična djela utvrđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine i drugim zakonima BiH. Uporedo sa osnivanjem Suda BiH, tekle su aktivnosti na uspostavi državnog tužilaštva koje su donošenjem Zakona o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine³¹ stvorile pretpostavke za efikasnu borbu protiv organiziranog kriminala u BiH.³²

Pranje novca je inkriminisano Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine kao i Krivičnim zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta. Krivično djelo pranja novca je sistematizovano u okviru glave XVIII KZ BiH (krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta te krivična djela iz oblasti carina). Ovo krivično djelo predstavlja potpuno novu inkriminaciju u zakonodavstvu BiH. Propisivanje ovog kaznenog djela rezultat je, prije svega, preuzetih obaveza BiH temeljem međunarodnih konvencija, kao i činjenice da su aktivnosti pranja novca kao sastavnog dijela organiziranog kriminala našle plodno tlo na području BiH, a s obzirom na tranzicijski karakter države, poslijeratno stanje, preobražaj i liberalizaciju

Zakonom o izmjenama i dopunama KZ BiH koji je usvojila Parlamentarna skupština BiH, objavljenom u "Sl. glasniku BiH", br. 61/04. od 29. 12. 2004. godine.

²⁹ Zakon o krivičnom postupku BiH objavljen je u Službenom glasniku BiH", br. 36/2003., a Zakoni o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku BiH u "Službenom glasniku BiH", br. 26/2004 i br. 63/2004.

³⁰ Zakon o sudu BiH, Službeni glasnik BiH, broj 50/2000.

³¹ Zakon o tužilaštvu Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik BiH", broj 42/2003.

³² Unutar organizacione strukture Tužilaštva BiH formiran je Posebni odjel za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju koji je zakonom ovlašten da poduzima mjere za ispitivanje i gonjenje počinitelaca krivičnih djela organiziranog kriminala, privrednog kriminala i korupcije predviđenih zakonom BiH.

gospodarstva, postupak privatizacije odnosno pretvorbe, inozemna investicijska ulaganja i sl.³³ Odredbom KZ BiH pranje novca je inkriminirano na način da djelo čini onaj ko novac ili imovinu za koju zna da su pribavljeni počinjenjem kaznenog djela primi, zamijeni, drži, njome raspolaže, uporabi u gospodarskom ili drugom poslovanju ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti.³⁴ Također, na gotovo istovjetan način, sa malim međusobnim razlikama, pranje novca je inkriminisano i u Krivičnom zakonu Federacije BiH³⁵, Krivičnom zakonu Brčko Distrikta BiH³⁶ i Krivičnom zakonu Republike Srpske.³⁷

Inkriminiranjem pranja novca unutar krivičnog zakonodavstva BiH izvršena je harmonizacija sa međunarodnim standardima i to *ultima ratio*. U oblasti krivičnog postupka je izvršenim reformama krivičnog zakonodavstva došlo do inoviranja ovog postupka. Inovacije se između ostalog ogledaju i u oblasti prethodnog postupka u kojem do izražaja dolazi načelo akuzatornosti koje podrazumijeva da krivični postupak može biti pokrenut i proveden samo po zahtjevu tužitelja. U fazi prethodnog postupka je sve značajnija uloga tužitelja koji vodi istragu te rukovodi, nadzire i upravlja aktivnostima ovlaštenih službenih osoba.³⁸ U ovoj fazi postupka ovlaštene službene osobe mogu poduzimati neformalne i formalne radnje krivičnog postupka. U tom smislu veliki je značaj njihovog proaktivnog djelovanja i poduzimanja anticipiranih radnji dokazivanja.

Međutim, u cilju uspostave sveobuhvatnog sistema za suprotstavljanje ovoj pojavi, bilo je neophodno donijeti niz drugih pravnih propisa koji nemaju krivičnopravni karakter. U tom smislu, zakonodavstvo u BiH je paralelno sa reformom krivičnog zakonodavstva u toku 2003. godine bilo obogaćeno sa sekundarnim propisima o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti.

Tu prije svega treba spomenuti Zakon o sprečavanju pranja novca BiH³⁹ koji, između ostalog, uređuje opća pitanja, zadatke i obaveze obveznika,

³³ Rajić Z., *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH*, Sarajevo, Savjet/Vijeće Evrope, 2005., str. 686-687.

³⁴ Krivični zakon BiH, čl. 209., st.1.

³⁵ Krivični zakon FBiH, Službene novine FBiH, br. 36/03., čl.272

³⁶ Krivični zakon Brčko Distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br.10/03., čl. 265.

³⁷ Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/03., čl. 280.

³⁸ Vid. Zakon o krivičnom postupku BiH, čl. 218 i 219. Radi se o odredbama kojima je određen skup pravila kojima se propisuje postupanje ovlaštenih službenih osoba u otkrivanju krivičnih djela i njihovih učinitelja.

³⁹ Zakon o sprečavanju pranja novca Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH br.29/04

zadatke i nadležnosti finansijsko-obavještajnog odjeljenja, obaveze ostalih tijela prema odredbama Zakona, zaštitu i čuvanje podataka te upute o izvršenju zadataka i uključenju pokazatelja. Zakon je usklađen sa relevantnim međunarodnim standardima i samo je pitanje uspješnosti njegove provedbe u praksi, za što već postoje izvjesni pozitivni indikatori.

Također, paralelno sa osnivanjem Suda BiH, iskazala se potreba za stvaranjem agencije za sprovođenje zakona na državnoj razini koja bi djelovala kao operativno oruđe ovog suda. U toku 2004. god. usvojena je neophodna zakonska regulativa za osnivanje agencije a usvajanjem Zakona o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH⁴⁰ ona se naziva Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)⁴¹ čime su proširena njena policijska ovlaštenja i definirane njene nadležnosti.⁴² Sadržajem odredbi ovog Zakona posebno je propisano da su poslovi i zadaci SIPA-e sprečavanje, otkrivanje i istraživanje krivičnih djela iz nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine, a posebno: organiziranog kriminala, terorizma, ratnih zločina, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, te teškog finansijskog kriminala.⁴³ U kontekstu stvarne nadležnosti za obavljanje poslova sprečavanja i otkrivanja pranja novca treba reći da je odredbama Zakona o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH uspostavljena organizaciona jedinica unutar agencije pod nazivom Finansijsko obavještajno odjeljenje (FOO).⁴⁴ Ovo odjeljenje je zapravo pandan evropskim i svjetskim finansijsko-obavještajnim jedinicama koje su organizirane i nadležne za poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca, što je kako je rečeno, bila jedna od međunarodnih obaveza BiH. Istim Zakonom je propisano da su zadaci Finansijsko-obavještajnog odjeljenja: primanje, prikupljanje, evidentiranje, analiziranje, istraživanje i prosljeđivanje tužiocu informacija, podataka i dokumentacije primljene u skladu sa Zakonom i drugim propisima BiH o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih

⁴⁰ Zakono državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH, Službeni glasnik BiH broj 27/2004.

⁴¹ engl. State Investigation and Protection Agency (Državna Agencija za Istrage i Zaštitu)

⁴² Poslovi iz ovlasti SIPA-e su: sprječavanje, otkrivanje i istraga kaznenih djela iz nadležnosti Suda BiH, prikupljanje obavijesti i podataka o ovim kaznenim djelima, te praćenje i analiza sigurnosne situacije i pojava koje pogoduju nastanku i razvoju kriminaliteta, pružanje pomoći Sudu i Tužiteljstvu BiH u prikupljanju obavijesti, te izvršavanje naloga Suda i glavnog tužitelja BiH, fizička i tehnička zaštita osoba, objekta i druge imovine zaštićene po Zakonu o SIPA-i, zaštita svjedoka, provedba međunarodnih sporazuma o policijskoj suradnji i drugih međunarodnih instrumenata unutar svojih ovlasti, kriminalistička ekspertiza te ostali poslovi propisani zakonom i drugim propisima.

⁴³ Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH, čl. 3.

⁴⁴ Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH, čl. 11. Ova organizaciona jedinica Agencije za istrage i zaštitu BiH je počela sa izvršavanjem poslova iz svoje nadležnosti stupanjem na snagu Zakona o sprečavanju pranja novca BiH, tačnije 28.12.2004. godine.

aktivnosti. Ured također ima ovlasti da ostvaruje međunarodnu saradnju na polju sprečavanja i istrage pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Pored toga, ovo odjeljenje pruža tužiocu stručnu podršku iz područja finansija.⁴⁵ Za relativno kratko vrijeme FOO je zabilježio veoma dobre rezultate koji se ogledaju u značajnom broju obavještenja⁴⁶ koja dobija od obveznika Zakona o sprečavanju pranja novca, kojih je iz godine u godinu sve više, te zaključivanjem ugovora o međusobnom razumijevanju (*Memorandum of understanding*) sa brojnim finansijsko-obavještajnim jedinicama širom svijeta. Za unutrašnju organizaciju FOO možemo reći da se ono sastoji iz Upravljačkog odsjeka, Analitičkog odsjeka, Odsjeka za sprečavanje i istraživanje kaznenih djela pranja novca i finansiranja terorizma, te Odsjeka za pravna pitanja i međunarodnu saradnju.

Finansijsko-obavještajno odjeljenje informacije i podatke o pranju novca dobija primarno od obveznika Zakona, zatim od Suda BiH, koji je dužan u slučajevima kada se radi o krivičnim djelima pranja novca ili krivičnom djelu koje je u vezi s pranjem novca dostaviti podatke, bez odlaganja Agenciji za istrage i zaštitu BiH.⁴⁷

Na polju represije, odnosno procesuiranja slučajeva pranja novca, također, su zabilježeni izvjesni rezultati koji su interesantni za naučnu obradu. Pri tome treba imati na umu da se naučne analize politika konfiskacije i mjera suprotstavljanju pranju novca trebaju fokusirati prvenstveno na procese implementacije ovih politika i problema na koje se nailazi prilikom provođenja krivičnih zakona u ovoj oblasti.⁴⁸ Isto tako, treba uzeti u obzir da je pranje novca samo jedna dimenzija tzv. kriminalnog poduzetništva koje generira visoke novčane iznose a koje je potrebno prikriti i legalizirati. U BiH ekonomski kriminal cvjeta obzirom na fragmentirani ekonomski prostor, podijeljenu nadležnost između agencija za provođenje zakona u državi i

⁴⁵ Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH, čl. 12.

⁴⁶ Samo u toku 2005. godine FOO je zaprimilo 113 306 obavještenja od obveznika Zakona, od kojih se oko polovine odnosi na gotovinske transakcije koje prelaze zakonski cenzus, dok se druga polovina odnosi na povezane i sumnjive transakcije što svjedoči veoma dobroj praksi i saradnji između FOO i obveznika Zakona.

⁴⁷ Zakon o krivičnom postupku BiH, čl. 411. Također, podaci se prikupljaju i od strane drugih državnih organa (MUP, Porezne uprave, Finansijska policija i dr.), zatim putem međunarodne EGMONT mreže i kriminalističko-obavještajnih baza podataka unutar Agencije za istrage i zaštitu BiH (Kriminalističko-istražni odsjek).

⁴⁸ Albrecht, H. J. The money trail, developments in criminal law, and research needs: an introduction, *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, Vol. 5.3./1997., Kluwer law, The Hauge, str. 194.;

široku zastupljenost prevara u poslovanju.⁴⁹ Ovakvo stanje je doprinijelo, paralelno sa osnivanjem i početkom funkcionisanja Suda BiH do relativno velikog broja pravosnažnih sudskih presuda za krivična djela pranja novca, koje su u najvećem broju bile povezane sa izbjegavanjem plaćanja poreza putem fiktivnih firmi.⁵⁰ Za potrebe ove analize je izvršen uvid u ukupno 20 pravosnažnih presuda Suda BiH za ova krivična djela u kojim su osuđena ukupno 34 počinitelja.⁵¹

Govoreći o karakteristikama počinitelja ovih krivičnih djela u BiH, možemo reći da u populaciji počinitelja krivičnog djela pranja novca, koju čine dominantno počinitelji muškog spola (90%), blago dominira starosna grupa od 51 godinu i više, a slijede je počintelji iz kategorije od 36 do 50 godina, te oni koji pripadaju starosnoj grupi mlađih od 26 do 35 godina starosti. Iz navedenog slijedi da se najčešće kao počinitelji javljaju osobe relativno starije životne dobi.

U odnosu na obrazovni profil počinitelja očigledno je da zaista preovladavaju počinitelji skromnog obrazovnog profila (85%) osnovne i srednje stručne spreme.⁵² Također je primjetno da se u većini slučajeva radi o osobama koje su u stalnom radnom odnosu. Međutim, treba naglasiti da se radi o radnim odnosima u kompanijama koje su isti osnovali isključivo

⁴⁹ Glavni mehanizam za raširenu pojavu izbjegavanja plaćanja javnih prihoda je pojava fiktivnih kompanija (firmi) koje se veoma lako registruju kao takve. Prema poreznim vlastima FBiH u 2004. godini registrovane su 1187 pravne osobe u FBiH koje su okvalifikovane kao nedostupne, fiktivne ili paralelne, te su registrovana 835 slučaja izbjegavanja plaćanja poreza od 2002. godine koja su prouzročila štetu po javne prihode u iznosu od 320 miliona KM, za koje su sudski postupci još uvijek u toku. Porezne vlasti RS registrovale su 464 nedostupne kompanije, 73 fiktivne kompanije i 21 paralelne kompanije u istom periodu. Nudeći ovakve jedinstvene prilike, Bosna i Hercegovina je postala atraktivno područje na kojem se odvija ilegalna trgovina.

⁵⁰ Usp. Alldridge P., *op. cit.*, str. 11., gdje autor navodi da se u Engleskoj i Velsu broj optužnica za pranje novca kretao od 80 (1997. god.) preko 50 (1998. god.) pa do 115 (1999. god.). U toku 2000. god. doneseno je 16 presuda od 73 optužnice za pranje novca od trgovine drogama i 23 presude od 45 optužnica za pranje novca iz ostalih krivičnih djela.

⁵¹ Osnov za empirijsko obuhvatanje ove problematike je bila činjenica da je Sud BiH, između ostalog, stvarno nadležan u krivičnim predmetima kada odlučuje o pitanjima koja se tiču provođenja međunarodnih i međuentitetskih krivičnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom i drugim međunarodnim policijskim organima, te uključujući transfer osuđene osobe, izručenje i predaju osoba po zahtjevu bilo kojeg organa na području Bosne i Hercegovine, druge države, odnosno međunarodnog suda ili tribunala. Vid. Zakon o Sudu BiH, čl. 13.

⁵² Možemo primijetiti da ovaj podatak ide u prilog pretpostavci da se počinitelji ovog krivičnog djela u najvećem broju slučajeva ne razlikuju od prosječnog obrazovnog profila stanovništva, čime bi laičke pretpostavke o počiniteljima krivičnog djela pranja novca kao visoko educiranim osobama bile neutemeljene.

radi izvršenja radnji krivičnog djela pranja novca. U skoro svim slučajevima počinitelji su ujedno bili i vlasnici i/ili odgovorne osobe u tzv. "fiktivnim" firmama. Iz ovoga slijedi da tvrdnje o počiniteljima pranja novca kao osobama koje ova krivična djela vrše kao uzgrednu djelatnost nisu confirmirane u ovoj analizi. Može se reći da u BH praksi prevaliraju slučajevi gdje su počinitelji aktivnosti osnivanja privrednih društava ("fiktivnih firmi") poduzeli isključivo s ciljem izvršenja radnji krivičnog djela pranja novca.⁵³

Analizirajući varijablu koja se odnosi na državljanstvo počinitelja pranja novca, odmah možemo primijetiti da su u najvećem broju slučajeva počinitelji državljani BiH (80%) ali da ima i onih koji su državljani neke druge (susjedne) države te počinitelja sa dvojnim državljanstvom. Ovaj podatak se čini interesantnim uzmemo li u obzir da se fenomenu pranja novca pripisuje međunarodna dimenzija, što se u ovoj analizi ne može egzaktno dokazati ali se naslućuje pojava mobilnosti počinitelja u državama iz okruženja.

Pregovaranje o krivnji je jedan od novih instituta krivičnog postupka u BiH koji je značajno primjenjivan u analiziranim slučajevima pranja novca. Primjetno je da u velikom broju slučajeva (70%) dolazi do primjene ovog instituta odnosno sklapanja sporazuma o priznanju krivice između tužitelja i optuženog čime se confirmira stav da se radi o veoma složenim krivičnim djelima koja je dosta teško dokazivati a što utiče i na ekonomičnost samog postupka. U većini slučajeva Sud je prihvatao ove sporazume i temeljem njih donosio svoje presude cijeneći značaj priznanja okrivljenog na ishod, trajanje i ekonomičnost postupka.

Što se tiče vrste krivičnopravne sankcije koja je izrečena prema optuženom očito je da u više od pola slučajeva dominira kazna zatvora dok ostatak čine izrečene kazne zatvora i novčana kazna odnosno uvjetna osuda i novčana kazna. Izrečene kazne zatvora se kreću od šest mjeseci do šest godina i šet mjeseci, a najčešće se pojavljuju kazne zatvora u trajanju od dvije odnosno tri godine zatvora (40%).

Ono što je posebno interesantno jeste da se svi predmeti pranja novca odnose na poreske utaje kao prethodna krivična djela. Gledano u kontekstu rješenja iz krivičnog zakona radi se o potpuno legitimnom pristupu jer je poreska utaja krivično djelo koje generiše protivpravnu imovinsku korist.

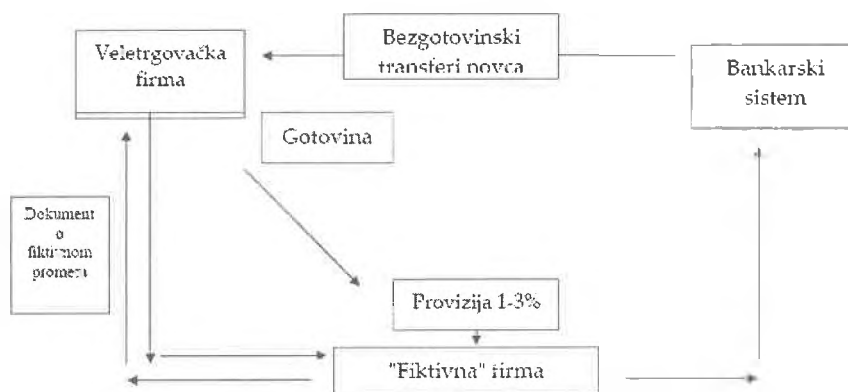
⁵³ Optuženi navodi da je na nagovor poznanika pristao da za novčanu nadoknadu (od 1 do 2 %) registruje firmu putem koje je novac koji je dobijao od nepoznatih lica uplaćivao na svoj račun te ga neposredno nakon toga transferirao na račune drugih firmi. Sud Bosne i Hercegovine, K-169/05. od 26. Decembra 2006. god.

Gledano sa kriminalno-političkog stanovišta bilo bi mnogo značajnije da se radi o krivičnom gonjenju slučajeva pranja novca koji derivira iz drugih predikatnih krivičnih djela (nezakonita trgovina opojnim drogama, nezakoniti promet oružja i vojne opreme, trgovina ljudima i sl.). Ovo bi se moglo podvesti kao jedan od nedostataka postojeće prakse procesuiranja slučajeva pranja novca u BiH koja je uslovljena ranijim periodom.⁵⁴

Interesantna je i varijabla koja se odnosi na oduzimanje imovinske koristi nastale krivičnim djelom (od počinitelja pranja novca kao i pravnih odn. fizičkih osoba u čiju korist i za čiji račun je "pran" novac iz poreskih utaja). U odnosu na ukupno utvrđen iznos novca koji potiče iz poreskih utaja (negdje oko 44 miliona KM), nepunih 5% od ove sume trajno je oduzeto od počiniteja. Ovaj podatak se može dovesti u vezu sa načinom donošenja odluke u postupku, gdje smo vidjeli da se uglavnom radilo o sporazumima o priznanju krivice. Nažalost, u veoma malom broju slučajeva ovi sporazumi su sadržavali klauzulu da je počinitelj dužan nadoknaditi iznos protivpravno stečenog novca (utvrđenog u sporazumu) iako materijalno-pravne odredbe iz KZ BiH jasno određuju da niko ne može zadržati protivpravno stečenu imovinsku korist.⁵⁵

⁵⁴ Misli se prvenstveno na period kada su u BiH bili prisutni normativni i institucionalni nedostaci u oblasti registracije privrednih društava i naplate indirektnih poreza (poreza na promet proizvoda i usluga). Ovi nedostaci su otklonjeni reformom poreskog sistema, prenošenjem nadležnosti u ovoj oblasti sa entiteta na državu BiH (uvođenjem poreza na dodatnu vrijednost) i osnivanjem Uprave za indirektno oporezivanje BiH. Veletrgovci bi uz pomoć fiktivnih firmi prikazivali da su istima prodali određenu robu i na njih prebacili obavezu plaćanja poreza na promet proizvoda a zapravo robu prodavali za gotov novac koji bi potom uz pomoć fiktivnih firmi transferirali na vlastite račune kao navodno plaćanje robe, avanse i sl. Na ovakav način bi miješanjem novca koji potiče iz prodaje robe sa onim koji je trebao biti plaćen na ime poreza vraćali u legitimne finansijske tokove i time legalizirali novac iz utaje poreza.

⁵⁵ Naime, često se mogu čuti opravdanja kako imovinska korist nije mogla biti oduzeta od počinitelja krivičnih djela pranja novca jer se radilo isključivo o posrednicima koji su za novčanu proviziju (1-3%) vršili pranje novca preko fiktivnih firmi koje su registrovali a da su pravi titulari nezakonito stečenog novca zapravo veletrgovačke firme koje su izbjegavale plaćanje poreza. No, treba imati na umu pozitivne pravne propise koji jasno predviđaju oduzimanje imovinske koristi i od osobe na koju je ona prenesena bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, ako je ta osoba znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Vid. KZ BiH, čl. 111., st1.

Schema 1. Grafički prikaz pranja novca putem "fiktivnih" firmi u BiH.

Zaključak

Odavno je postalo jasno da je suzbijanje pranja novca zauzelo jednu od centralnih uloga u brojnim nacionalnim i internacionalnim inicijativama suprotstavljanja organiziranom kriminalitetu. Ovakvom stanju je uveliko doprinio sam karakter i priroda ovog fenomena. Naime, činjenica da su poduzete brojne normativne i druge inicijative na međunarodnom nivou, dovela je do shvatanja o pranju novca kao sigurnosnom izazovu globalnog karaktera. Spoznaja da su istovremeno korelirali veoma nagli počeci međunarodnih aktivnosti na uspostavljanju standarda suzbijanja pranja novca i prve globalne procjene o njegovom obimu je zaista značajna. Važno je naglasiti da se ova pojava danas percipira kao veoma značajan faktor ugrožavanja stabilnosti pojedinih država, njihovih ekonomskih sistema i sl., što dodatno ukazuje na potrebu ulaganja značajnijih napora u kreiranje politika i stvaranju prakse sveobuhvatnog suprotstavljanja ovom fenomenu. U tom smislu stanje u Bosni i Hercegovini, sudeći prema "svijetloj" brojci ove vrste kriminala ne upućuje na potrebu pretjerane zabrinutosti, gledano sa stanovišta karaktera i pojavnih oblika pojave pranja novca u našoj državi. Međutim, opravdano se može postaviti pitanje adekvatnog uređenja pranja novca na legislativnoj ravni odnosno pravilnog usmjeravanja fokusa kaznenog progona na ovom području. Pojava inkriminiranja sve većeg broja

ponašanja, koja često predstavljaju administrativne prestupe (poreske utaje i dr.) nije zaobišla ni BiH barem kada je u pitanju široko određenje prediktnih krivičnih djela kod pranja novca. Ovim je na izvjestan način potencijal cjelokupnog sistema krivičnog pravosuđa usmjeren u pravcu koji ne garantira njegovu punu efikasnost i ostvarivanje svrhe njegovog postojanja. Pranje novca se posmatra pretežno u vezi sa organiziranim kriminalnim aktivnostima koje podrazumijevaju počinjenje najtežih oblika krivičnih djela u čijem suzbijanju otkrivanje pranja novca treba igrati značajnu ulogu. S tim u vezi, za očekivati je da će buduća praksa suprotstavljanja ovoj pojavi u našoj državi biti obogaćena slučajevima pranja novca koji potiče iz teških krivičnih djela organiziranog kriminaliteta . Ovim bi pravosudne institucije i službe za provedbu zakona u Bosni i Hercegovini povećale vlastiti kredibilitet što je cilj kojem svakako treba stremiti.

Literatura

- Adler, F. et. al. (2007) *Criminology and criminal justice system*, McGraw Hill, New York;
- Albrecht, H. J. (1997) *The money trail, developments in criminal law, and research needs: an introduction*, *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, Vol. 5.3./1997., str. 193-195., Kluwer law, The Hague;
- Alldrige, P. (2003) *Money Laundering Law: Forfeiture, Confiscation, Civil Recovery, Criminal Laundering and Taxation of the Proceeds of Crime*, Oxford, Hart Publishing;
- Bosanac N. (2001) *Organizirani kriminalitet s posebnim osvrtom na pojmovno određivanje, pojavnost i normativno reguliranje pranja novca*, *Hrvatska pravna revija*, vol. 1./ 2001, Zagreb;
- Bošković, G. (2005) *Pranje novca*, BeoSing, Beograd;
- Čolović, D., Horvat, K. (1997) *Pranje novca*, *Policija i sigurnost*, Zagreb, vol.6., broj 5-6/1997., str. 516-526.;
- De Gabrielle, C. (2001) *Međunarodni naponi SAD u borbi protiv pranja novca*, *HLJKPP*, Zagreb, vol. 8., broj 2/2001, str. 189-207.;
- IZVJEŠTAJ (2000) "Sprečavanje pranja novca i provođenje mjera protiv pranja novca u Bosni i Hercegovini". Izvještaj pripremljen za Ured visokog predstavnika Sarajevo, 1-5. maj 2000.god.
- Mobius, G. (1993) *Money laundering*, *International criminal police review*, vol. 440/1993., Interpol, Lion;
- Rajić, Z. (2005) *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH*, Sarajevo, Savjet/Vijeće Evrope, str. 686-687.
- Savona, U. E. (1994) *Money trails: International money laundering trends and prevention/control policies*, ISPAC, Cormayeur;
- Schott, P. A. (2003) *Reference guide to anti-money laundering and combating the financing of terrorism*, *The world bank and International monetary fund*, Washington, str. I-1.
- Seagrave, S. (1995) *Lords of the Rim: The invisible empire of the overseas Chinese*, Bentham press, London;
- Bosworth, R.D. (2006) *Money laundering: towards an alternative interpretation*, *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 9 No. 4, Henry Stewart Publications, London, 2006, str. 335-345;
- Sket, I. et. al., (2001.) *Dictionary of criminology and criminal justice*, Sarajevo: OSCE.

- Van Duyne C., P. et al., (2003) Financial investigation of crime; a tool of the integral law enforcement approach, Wolf Legal Publishers, Nijmegen;